

"A M P T E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

Voorzitter: G.S.van Lohuizen
 Beekstraat 20, Epe
Secretariaat: A.J.Veninga
 Burg.v.Walsumlaan 5, Epe
Penningmeester: C.Stork
 Dellenparkweg 8, Epe
 Giro: 1194015, t.n.v.
 Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar

MEDEDELINGENBLAD "A M P T E P E"

oktober 1971 nr. 24

=====

Abonnementsprijs :
voor leden der Vereniging gratis,
voor niet-leden f 0,75 p.nr.

=====

Kopij voor ons blad dient, zo mogelijk, te
voldoen aan het navolgende:

- a. getypt met regelafstand 1;
 - b. tekstbreedte maximaal 11 cm;
 - c. het papier aan één kant gebruikt
 (dus achterzijde blanco);
 - d. gebruikte bronnen vermelden;
 - e. inleveren 15 dagen vóór de
 verschijningsmaand (jan., april of okt.)
- =====

Redactieadres:

Mej. P.E.Berkhout, Sparrenlaan 12, Epe,
telefoon 2056

Bibliografie van Epe en omgeving

Voor de leden van Ampt Epe, maar ook voor vele anderen, die zich met de geschiedenis van Epe en de Veluwe bezig houden is de deze zomer verschenen "Bibliografie van Epe en omgeving", samengesteld door de redactrice van ons Blad, Mej.P.Elizabeth Berkhout een wel zeer belangrijke "Mijlpaal".

Reeds in 1964 begon Mej.Berkhout met een eenvoudig kaartregister de boeken over Epe, die zij in handen kreeg, te registreren. Het werk pakte haar en geïnteresseerd speurde zij verder in de naaste omgeving in enkele bibliotheken. Langzaam groeide het, tot zij inzag, dat het systeem Gouda Quint voor Epe niet te gebruiken was en zij haar hele kaartsysteem omwerkte tot de tegenwoordige indeling. En daarna werden de vele, vele reizen naar Apeldoorn, Deventer, Arnhem en andere plaatsen hervat om zoveel mogelijk alle boeken te vinden waarin Epe genoemd wordt. Zo talrijk waren de bezoeken aan de verschillende bibliotheken, dat zij als vaste bezoekerster genoteerd stond en wanneer door het personeel van één der bibliotheken weer wat over Epe gevonden was, lag het voor haar klaar.

Een groot doorzettingsvermogen heeft Mej. Berkhout getoond door zoveel titels te achterhalen. Maar waardevol is deze bibliografie vooral door de annotaties bij de verschillende titels, waardoor het zoeken niet alleen makkelijker wordt, maar ook verhelderend kan werken, zoals ik merkte.

Een kroon op haar werk was de gelukkige beslissing van het Gemeentebestuur om deze bibliografie uit te geven. Keurig verzorgd, tegen een prijs, die voor niemand een bezwaar kan zijn, heeft de Gemeente Epe een zeer grote dienst bewezen aan allen, die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Epe. Hartelijk dank Gemeentebestuur.

Maar vooral heel hartelijk dank voor uw zeer vele werk, Mej.P.Elizabeth Berkhout.

G.S.van Lohuizen
Voorz. Ver. Ampt Epe

BIBLIOGRAFIE VAN EPE EN OMGEVING WAARDEVOL WERK VAN P. ELIZABETH BERKHOUT.

Er is nauwelijks een onderwerp denkbaar, of er is over geschreven. Bibliotheken, archieven en zee breken bijna uit hun voegen door de talrijke geschriften uit heden en verleden die er bewaard worden. Ieder die meent, dat hij voor het eerst een onderwerp behandelt, zal zich waarschijnlijk vergissen.

Wil een onderzoeker geen vragen openlaten die anderen al opgelost hebben; wil hij geen fouten maken die eerder gemaakt en al gecorrigeerd zijn; wil hij geen dubbel werk verrichten; en, tenslotte, wil hij niet als eigen resultaat geven wat anderen reeds publiceerden, dan zal hij zo volledig mogelijk de literatuur over zijn onderwerp bij elkaar moeten brengen. De kunst is alleen hoe?

Bibliografieën zijn hulpmiddelen die hem ter beschikking staan - voor zover ze tenminste bestaan... Welnu, Epe (daarmee bedoel ik de gehele gemeente) is sinds kort een Bibliografie rijk! Bestudering van Eper onderwerpen kan thans vanuit verantwoord beginpositie plaatsvinden.

EEN FEESTELIJK GEBEUREN is deze publikatie van de Bibliografie van Epe en omgeving (Epe, 1970 [lees: 1971]) door de huidige redactrice van Ampt Epe, mej.P.Elizabeth Berkhout. Een feestelijk gebeuren, niet alleen voor de amateur-historicus, maar ook voor de professionele historicus die zich met lokale en regionale geschiedschrijving bezighoudt! De samensteller is dan ook een deskundige op het gebied van de bibliografie, d.w.z. het verzamelen en beschrijven van literatuur over een bepaald onderwerp. Als hoofd van de afdeling

Inlichtingen van de Openbare Leeszaal en Uitleenbibliotheek te Amsterdam heeft zij vele jaren systematisch spuurwerk verricht, en er bovendien onderwijs in gegeven aan bibliotheekpersoneel in opleiding.

Ik zou de Bibliografie van Epe echter zeer te kort doen, als ik doe voorkomen dat alleen de historicus met deze uitgave gebaat zou zijn. Dit is geenszins het geval: de op eigen tijd gerichte gebruiker, de planoloog, de socioloog, de bouwkundige, de ondernemer, de overheidsfunctionaris, de journalist, en ook de bioloog, de geoloog, en - last but not least - de toerist, zij allen vinden er de recente publikaties op hun vak- of interessegebieden, voor zover Epe en zéér wijde omgeving erbij betrokken zijn.

Ook de meest recente literatuur is bereikbaar, want hoewel materiaal vanaf 1970 over het algemeen niet meer opgenomen kon worden, zijn blijkens het Voorwoord de nieuwste publikaties op fiches bijgehouden in de Openbare Leeszaal te Epe, waar ze voor ieder ter inzage zijn. Deze fichesverzameling is volgens dezelfde systematiek geordend als de Bibliografie zelf, en ook registers op het nieuwste materiaal ontbreken niet!

Het werk bevat niet alleen materiaal voor de bestudering van de gemeente Epe. Natuurlijk neemt de literatuur over dorpen, buurtschappen, natuurgebieden, gebouwen, personen, instellingen e.d. binnen de gemeente een grote plaats in, maar de verbanden met de gehele Veluwe, of Gelderland, soms zelfs met het gehele Noordoosten van ons land, zijn zo evident, dat een zeer groot deel van de beschreven publikaties voor een aanmerkelijk groter gebied gelden. Heel duidelijk is dat bijv. in het geval van flora en fauna, waar niet of nauwelijks over exclusief Eper planten en dieren gesproken kan worden en de literatuur meestal een veel groter gebied bestrijkt.

Voorts zijn zo veel mogelijk Nederlandse, Gelderse, of Veluwe plaats-, natuur-, reis- en persoonsbeschrijvingen opgenomen, waarin Epe, Vaassen, Oene, Emst, Zuuk, Tongeren, Wissel etc. meer of minder terloops vermeld worden.

Voor de gebruiker die specifieke Eper gegevens zoekt, kunnen al deze algemene werken die hij in de rubrieken via de inhoudsopgave vindt, wel eens verwarrend en "overstelpend" werken. Maar dan hanteert hij het werk niet optimaal.

Behalve de inhoudsopgave bezit de Bibliografie namelijk twee registers! Het eerste heet, enigszins misleidend, "Schrijvers-register", het tweede "Onderwerp-register". Wie naar bepaalde Eper onderwerpen zoekt, hoe gericht dan ook, zal via dit laatste register meestal direct naar de gezochte literatuur verwezen worden. De aanduidingen in de marge bij een titel, laten hem bovendien weten waar hij het betreffende werk kan raadplegen. Heel dikwijls zal dat de Openbare Leeszaal zijn - waar ook de uiterst belangrijke Collectie-Van Lohuizen een plaats heeft gevonden, evenals werken van het Gemeente-Museum -, soms naar bibliotheken en archieven in de omgeving: Apeldoorn, Arnhem, Deventer, Kampen, Zwolle.

Het eerste register is m.i. enigszins misleidend "Schrijvers-register" genoemd, omdat het niet alléén schrijvers, en ook niet alle schrijvers geeft. In feite is het een register op z.g. "hoofdwoorden", d.w.z. : de eerstgenoemde auteur van een werk (co-auteurs vindt men er meestal niet), of het eerste woord (behalve het lidwoord) van de titel van een anoniem werk, of van een als anoniem beschreven werk. Een voorbeeld van zo'n als anoniem beschreven boek is het Gedenkboek der parochie van de H. Martinus (nr. 638) verzorgd door J.H. Niers, dat men in het "Schrijvers-register" niet op Niers, maar op Gedenkboek vindt. In twijfelgevallen doet men er daarom goed aan op meer dan één hoofdwoord te zoeken.

Dat laatste geldt trouwens ook bij het raadplegen van het "Onderwerp-register": het verdient daar altijd aanbeveling op meer dan één trefwoord te zoeken. Zelfs dan is men niet zeker alle verwijzingen die mogelijk zouden zijn, te krijgen. Wil zo'n register handzaam blijven, dan moet het wel op een keuze gebaseerd zijn. Een voorbeeld: Wie literatuur zoekt over de familie Rauwenhoff, wordt via het register alleen verwezen naar nr. 245 (een genealogisch overzicht). Aangezien de Rauwenhoffs op Tongeren verblijf hielden, ligt het voor de hand tevens onder Tongeren te zoeken, waar men bij nr. 347 ook de naam Rauwenhoff genoemd vindt. Dat daarnaast bijv. ook de nrs. 206, 345, 373, 386a, 810 informatie over de Rauwenhoffs verstrekken, is zonder extra kennis van zaken, nauwelijks, of niet anders te achterhalen, dan door het blad voor blad doornemen van het hele werk - wat overigens een interessante bezigheid is, maar tijdrovend. Zonder aan het keuze-principe iets af te doen, zou ik enige uitbreiding en aanvulling van het "Onderwerp-register" bij een toekomstige herziene uitgave, wenselijk vinden.

Hoe volledig is de Bibliografie, ontbreken er titels? Een aantal steekproeven geeft een alleszins gunstige indruk! Natuurlijk zal deze en gene nog wel een ontbrekende titel kunnen vinden - laat het dan zo zijn, dat hij die zo spoedig mogelijk aan mej. Berkhout meedeelt, zodat een eventuele heruitgave, of een supplementdeel, vollediger en daarom nog bruikbaar zal zijn.

Hier volgen enkele aanvullingen (met sterk verkorte titelbeschrijving aangeduid). Om te beginnen ontbreken er een aantal verwijzingen naar De Navorscher. Dit oude tijdschrift bevat in verhouding weinig artikelen, maar vele korte opmerkingen, en vragen waarop anderen antwoorden gaven. Voor Epe zijn onder meer van belang:

- jg. 33 (1883), p.497 [o.a. over De ring van Epe];
 - jg. 34 (1884), p.140 en jg. 35 (1885), p.261 [over het klooster te Oene];
 - jg. 40 (1890), p.338, 340, 516, 654, 655 [o.a. over naam Epe (ape), en over de Quickborn];
- Aanvullingen uit andere bronnen:
- Het orgel in de Hervormde gemeente te Epe [...]. Epe, Hooiberg, 1916 [over de inwijding van het orgel] in 1809;
 - A. Weynen. Het voetspoor der Tongeren. In: Publ. Limbourg 85 (1949), II, p.731-733 [over Tonger-toponymen, o.a. op de Veluwe];
 - T.W. Siertsema. Jan Steenberg den olden. In: Drenthe 29 (1958), V, p.8-9 [over eigenaar van molens te Vaassen, die in 1605 te Vaassen overleed];
 - G.L. Meesters. Steenbergen uit Zuidwolde. Tak te Vaassen op de Veluwe. In: Gens nostra 16 (1962), p.122-128 [zie vorige nr.];
 - Muntvondsten. Door A.N.Zadoks-Josephus Jitta, G. van der Meer, H. Enno van Gelder e.a. In: Jaarb. Munt- en penn. 47 (1960), 48 (1961), 49 (1962) [o.a. over muntvondst in Epe in 1959];
 - A.J. Maris. Twee archiefstukken van de Raadskamer van Gelre (1474 en 1476). In: Bijdr. en meded. Gelre 61 (1964), p.277-279 [2e stuk over twist over recht van pacht op de hof te Oene];
 - Gelderse, Een, kopermolen in twee Amsterdamse gevels. In: Amstelodamum 44 (1957) [gevelafbeelding van de vroegere kopermolen te Epe op Warmoesstraat 5 en Keizersgracht 225 te Amsterdam].

Een aantal typefouten zou voorts nog verbeterd kunnen worden, maar storend zijn ze niet, behalve bij nr. 575 waar als jaargetal 1707 i.p.v. 1907 vermeld is.

Wat de systematiek betreft, deze is afwijkend van de als verouderd beschouwde Gelderse bibliografie van Gouda Quint. Toch zou het aan te bevelen zijn, bij een eventuele heruitgave van de

Bibliografie van Epe aansluiting te zoeken bij de voortzetting van "Gouda Quint" die de Vereniging "Gelre" van plan is t.z.t. uit te brengen. Overeenstemming vergemakkelijkt zoeken en bevordert wederzijdse aanvulling.

"Gouda Quint" heeft wel als uitgangspunt dienend voor het materiaal-verzamelen. *

Iets tot de beginnend amateur-historicus: U bent thans, vergeleken met de beginner uit het oprichtingsjaar van "Ampt Epe", voortreffelijk uitgerust, wanneer u twee boekjes koopt om te bestuderen, en de Bibliografie van Epe en omstreken koopt om te raadplegen. De beide eerstbedoelde boekjes zijn:

- a. W. Jappe Alberts en A.G. van der Steur. Handleiding voor de beoefening van lokale en regionale geschiedenis. Bussum 1968. Fibula 32.
- b. W.J. Formsma. Gids voor de Nederlandse archieven. Bussum 1967. Fibula 21.

De Fibula-boekjes wijzen u de weg naar algemene naslagwerken, instellingen e.d. die voor een lokaal- en regionaal-historicus onontbeerlijk zijn; de Bibliografie van mej. Berkhout is uw gids op uw eigen vertrouwde, maar naar blijken zal tegelijkertijd onbekende, territorium.

Men kan niet anders concluderen dan dat mej. P.E. Berkhout de eer toekomt, aan geïnteresseerden in Epe en wide omgeving een uiterst waardevolle bibliografische gids geschonken te hebben. Het siert de gemeentelijke overheid, dat zij het belang van dit werk terdege inziet en materiële steun biedt.

Ik kan me de onderzoeker of liefhebber van oud en nieuw Epe die deze Bibliografie niet aanschafft, niet voorstellen! **

Drs. Bert Paasman

* Naast en na "Gouda Quint" is m.i. geen optimaal gebruik gemaakt van het Repertorium van boeken en tijdschriftartikelen betreffende de geschiedenis van Nederland (met registers op schrijvers, personen en aardrijkskundige namen!).

** Exemplaren kunnen nog gekocht worden bij de Openbare Leeszaal te Epe (f 2,50), of per giro besteld bij de Gemeente Epe (f 4,50 op gironummer 847054).

Verantwoording uit het Voorwoord der Bibliografie van Epe en omgeving

Een treffende plaatsgeschiedenis zal altijd wel moeilijk op te bouwen zijn uit de toevallige, bestaande literatuur. Onderling verschillen plaatsen (steden en dorpen) dan ook nog veel in karakter en belangrijkheid, gelijk persoonlijkheden.

Iedere plaatsbeschrijving zal dan ook zijn eigen facetten te weerspiegelen krijgen, hetgeen direct al een persoonlijke indeling vraagt bij het samenstellen van een bibliografie erover, waarbij geen vast voorbeeld te volgen valt. (Zie Bibliografieën van Kampen (1969) en Wageningen (1969), beide weer anders afwijkend van de alomvattende Bibliografie van heel Gelderland, door Gouda Quint.

Epe, als eigen streekverschijning, vraagt om ruime belichting, met omgeving en al. Literatuur over de Veluwe is hier vaak verhelderend (niet alle literatuur over de Veluwe en in geen geval, waar het typisch over ander soort plaatsen aldaar gaat.

Voor de oudste tijdperken, waarin Epe nauwelijks afgebakend is, dient zelfs gegrepen te worden naar de oude geschiedenis van Gelderland.

Gestreefd werd naar een redelijke volledigheid, door zowel klassieke, belangrijke werken op te nemen, als ook meer populaire boekjes (die nog wel eens

aardig met kleur en sfeer, zaken nader kunnen brengen). We blijven hierbij afhankelijk van de kwaliteit der bestaande literatuur!

Ter verantwoording van de waarde en inhoud, werden de titels zo goed mogelijk gekarakteriseerd door annotaties en aanhalingen, eventueel met vermelding van bijzondere of verrassende onderwerpen.

De voorraad titels omvat: boeken (of afgeronde gedeelten daaruit), gidsen, verslagen en tijdschriftartikelen.

Dubbel geplaatst werden vaak titels, waarvan speciale onderwerpen beter in andere rubrieken tot hun recht kwamen (steeds afgewogen of het de inhoud waard was).

Een ruim onderwerpregister helpt de zoeker op weg en een schrijversregister brengt hem in het gewenste gezelschap.

Met het zoeken der literatuur werd uit gegaan van de Bibliografie van Gelderland, door Gouda Quint met Supplementen. Wat hieruit in aanmerking leek te komen voor de geschiedenis en beschrijving van Epe, en de algemene achtergrond, werd in Epe en de naaste bibliotheken en archieven bekeken, waarbij dan vanzelf, aangehaalde literatuur en vondsten uit de catalogi aldaar, aan de beurt kwamen.

Behalve de boeken uit het Gemeente-Museum te Epe en de particuliere bibliotheek van de heer G.S. van Lohuizen te Epe en de Openbare Bibliotheek van Epe (waar deze beide collecties in bruikleen staan), werden geraadpleegd: in Apeldoorn, het Gemeente-Archief en de Openbare Bibliotheek, in Arnhem, het Rijksarchief, de Gelderse Bibliotheek en de Openbare Bibliotheek (soms ook nog de Provinciale Bibliotheek), in Deventer, de Athenaeum-Bibliotheek en de Openbare Bibliotheek en in Zwolle, het Rijksarchief en de Openbare Bibliotheek (bij gelegenheid ook de O.L.B. in Kampen).

De éénmaal gevonden titels werden, ook in al deze andere bibliotheken, op aanwezigheid gecontroleerd en gemerkt met deze vindplaatsen.

De openbare bibliotheken, die geen bewaarbibliotheken zijn, bevatten vaak (soms eerder), gangbare literatuur (zowel degelijke als populaire) die voor een deel niet (of later) in de archieven te vinden zijn. Volledigheidshalve zijn deze openbare bibliotheken daarom wel bekeken, al zijn we bij de archieven zekerder van blijvend bezit.

Deze bibliografie werd begin 1970 afgesloten, maar wordt in kaartvorm bijgehouden in de O.L.B. van Epe.

Voor aanvullingen en verbeteringen houd ik mij gaarne aanbevolen.

P. Elizabeth Berkhout.

EPE in oude ansichten

Eind september verscheen bij de Europese Bibliotheek, Zaltbommel "Epe in oude ansichten", samengesteld door ons lid Drs. G.P. ter Braak uit Borne.

De samensteller maakt aan de hand van 76 oude ansichten en foto's een rondgang door Epe, Oene en Emst en geeft een indruk hoe deze dorpen er rond de eeuwwisseling uitzagen. Ter Braak heeft het zich hierbij niet gemakkelijk gemaakt. Bij iedere kaart heeft hij een uitvoerig onderschrift geschreven met zeer veel gegevens en jaartallen, waardoor veel extra werk door hem moest worden gedaan.

De keuze van deze 76 kijkjes in Epe, uit zijn zeer grote verzameling zal niet eenvoudig geweest zijn, omdat er nog zoveel zijn, die ook geplaatst hadden kunnen worden. Hij heeft een zeer verantwoorde keus gedaan, deze 76 zijn wel juist om een indruk van "Epe van toen" te krijgen.

Jammer is het, dat door een zekere haast bij het persklaar maken van de kopij er in de onderschriften enkele fouten zijn blijven staan. Bij 29 en 40 spreekt hij van de 3 freules van de Feltz en bij 47 van de 4 freules. Het laatste is juist. De 4 bomen op de hoek van de Beekstraat en Emmastraat, de vroegere tuin van "Huize v.d. Feltz" heten "de 4 freules".

Het zwembad aan de Klaarbeek werd niet gesloten wegens modder en dood water, het water werd ververst door de Klaarbeek. Maar doordat er door enkele wasserijen hun water loosden op de Klaarbeek werd het water vuil (ook toen al!) en daarom werd er naar de heldere Wijerd van de papierfabriek van Dijkgraaf verhuisd, die ook wel modderig was, maar uit de beek nog schoon water kreeg. In 1928, toen de Wijerd eigendom werd van de Stichting werd de modder er uit gehaald en ontstond het eiland.

Bij 13, de loswal aan het kanaal wordt uitvoerig verteld over talhout, maar te weinig over het grote belang voor Epe, van de aanvoer per schip. Zeer veel vracht kwam hier aan, voordat er vrachtauto's waren.

Bij 18 had ik graag de naam van de voormalige bierbrouwerij van Brouwer gehad, nl. "Het Anker", en bij 47 de oude naam van deze driehoek, "Lohuizerbrink", de brink van het buurtschap Lohuizen, dat hier lag, gescheiden van het dorp door het "gemene veld".

Bij no 48 plaats ik nog altijd een vraagteken. Ik ben nog steeds niet geheel overtuigd van de juistheid van het onderschrift.

Maar ondanks deze op- en aanmerkingen, die slechts details betreffen, is het boekje een grote aanwinst voor ons. De liefhebbers van Oud-Epe zullen het zeker aanschaffen, omdat het weer een belangrijke uitgave is voor de kennis van ons dorp.

Ik twijfel er dan ook niet aan, dat iedereen het met veel plezier zal doorlezen en kijken en vooral de ouderen zullen heel veel herkennen van wat nu verdwenen is.

van Lohuizen

Vaassen in oude ansichten

In de reeks "In oude ansichten", uitgegeven door de Europese Bibliotheek te Zaltbommel, is sinds kort ook Vaassen vertegenwoordigd.

"Meester" Palm nam de lang niet gemakkelijke taak op zich, een keuze te maken uit zijn grote verzameling prentbriefkaarten. Veel moeite heeft hij zich gegeven om de afbeeldingen van de nodige informatie te voorzien en de namen van de hierop voorkomende personen te achterhalen.

Hoewel de titel de inhoud van het boekje niet geheel dekt, menen wij dat de schrijver door het opnemen van enkele afbeeldingen die niet onder de ansichten behoren, de belangstellenden voor oud-Vaassen een grote dienst heeft bewezen. Velen zullen b.v. wel eens van "Ko uit het Enkhout" gehoord hebben, maar weinigen zullen de foto kennen van deze omstreeks 1887 overleden kluizenaar.

Wij wensen dit met zoveel zorg samengestelde boekje een groot lezerspubliek toe.

W. Terwel

De Vicarieën der Herv.Gemeente Epe

Vicarieën zijn van katholieke oorsprong, dus gesticht voor 1580. Een vicarie ontstond doordat een particulier, een gilde of andere instantie, onder goedkeuring van de hogere geestelijkheid, een kapitaal afzonderde. Dit kapitaal kon bestaan uit onroerende goederen, beleggingen, recht van uitgang, tienden enz. De opbrengst was bestemd voor het laten lezen van missen door de vicaris, soms ook voor uitkeringen aan de armen of het onderwijzen van kinderen. Met de uitvoering hiervan werd een lagere priester belast, vicaris genaamd, die betaald werd uit de opbrengst van de vicarie. Aan deze stichting, vicarie of capellanie, werd als regel de naam van de kerk of kapel gegeven, ook van het altaar, dat door de vicarie gesticht werd en waaraan deze verbonden was.

De stichter van de vicarie hield voor zich zelf en zijn erfgenamen het recht om de vicaris te benoemen (onder goedkeuring van de bisschop). Ook werd dit wel overgedragen aan de pastoor of een gilde. Dit recht van benoeming (presentatie, collatie of patronaatsrecht genoemd) werd uitgeoefend door de collator of patroon.

Na de hervorming zijn de meeste vicarieën blijven bestaan, al kreeg de opbrengst natuurlijk een andere bestemming: bijdrage in het salaris van de predikant, de koster of de onderwijzer: verdelen onder de armen; het geheel of gedeeltelijk bekostigen van een theologische studie; bijdrage in de kosten van de kerk.

Door verschillende provincies is getracht misbruik van collatie tegen te gaan en de vicariën een andere bestemming te geven. (In Gelderland door Plakkaten van 1580, 1582, 1595 en 1625).

Tijdens de Franse overheersing rond 1800

heeft de staat getracht alle goederen aan zich te trekken, wat mislukte; en in het begin van de 19e eeuw heeft het bestuur van de Domeinen geprobeerd de goederen over te nemen.

Na veel strijd heeft een arrest van de Hoge Raad in 1856 bepaald, dat de vicariën als stichtingen zouden blijven bestaan en onder kerkelijk beheer blijven. Dit is nader geregeld in de voorlopige wet van 1884, die pas in 1910 definitief wet werd.

Hierin is bepaald, dat vicarieën, van kerkelijke oorsprong, de opbrengst moeten bestemmen voor kerkelijke doeleinden, dan wel voor het opleiden van personen voor kerkelijke functies. Het beheer moet staan onder kerkelijk bestuur volgens de regelen, die ook voor andere kerkelijke goederen gelden. De kapitaalgoederen mogen niet vervreemd worden, moeten dus in stand blijven om de opbrengst te garanderen.

In Epe waren de volgende vicarieën

St.Catharina Vicarie

St.Marien Vicarie

St.Crucis Vicarie

St.Anthonius Vicarie

St.Martens Vicarie

St.Joris Vicarie.

Zie hiervoor o.a. "Rapport over de Vicarie-goederen in Gelderland, Koker en van Beuningen, 1888 en Vicarieën in Gelderland, Wijnaendts van Resandt, 1943.

Van geen van de vicarieën is de stichtingsdatum bekend. Wel is er een inventaris van 1571, waar zij in worden genoemd.

St.Catharina Vicarie of Grote Vicarie

Baron van Voorst en Keppel, eigenaar van het Jachtslot "De Quickborn" in Epe, heeft + 1500 deze vicarie gesticht. De opbrengst van 12 - 13 H.A. bouwgrond was voor 2/3 voor het huis

Keppel en voor 1/3 voor een vicaris om wekelijks de mis te lezen voor het zieleheil van het geslacht van Voorst. In 1504 huwt een dochter met Baron van Palland. De Vicarie gaat mee naar de familie van Palland. In 1571 is baron van Palland van Keppel collator en door vererving zijn de van Pallands van Keppel nog steeds aan deze vicarie verbonden.

In 1571 is Johannes Gerhardi vicaris, in 1580 Otto Engelen, in 1593 en 1595 Angelus Ottonius (= Engel Otto zn, dus de zoon van de vorige vicaris.)

Voor het laatst in 1747 gegeven aan de predikant van Drempt.

Het beheer van deze vicarie blijft in handen van de Heren van Keppel, evenals de vergeving van de opbrengst.

Reeds voor de ontwerpwet van 1884 is het beheer overgedragen aan de kerkvoogdij van Epe, wat in 1906 nog eens in een contract is vastgelegd. Volgens dit contract worden de jaarlijkse inkomsten als volgt verdeeld: 2/3 ter beschikking van Baron van Palland van Keppel, die hieruit o.a. theologische studenten studiebeursen geeft en 1/3 voor de Predikant van Epe. Dit komt op de rekening pastoriegoederen. (Kerkl.arch.Epe)

St.Crucis Vicarie

Stichter is onbekend.

Collator : de pastoor van Epe (later de Scholt van Epe) en de Kerkmeesters.

Vicaris in 1571 Athonius Ottonis, in 1595 vraagt Casper Beekhuys er naar en na de hervorming wordt de opbrengst gegeven in 1622 aan Rutger Vittaeus, 1629 Henrick Conrads en in 1634 aan Willem Stephans, allen predikant te Epe.

Deze vicarie is verdwenen, maar aangenomen

kan worden, dat de goederen opgenomen zijn in de pastoriegoederen van de kerk, zodat zij blijvend bestemd waren voor het salaris van de predikant, toen deze nog geen vast salaris had en genoeg moest nemen met de opbrengst van de pastoriegoederen en vrijwillige gaven.

St.Marien Vicarie (Wijnaendts v.R.) of Lieve Vrouwe Vicarie (Koker)

Deze vicarie is gesticht door de van Domselers, die in 1520 eigenaar werden van de "Quickborn".

Collator in 1571 is Gerrit van Domseler. Door hem werd in 1571 tot vicaris benoemd Andreas Ottonis, pastoor te Epe. Na de hervorming geeft van Domseler de opbrengst aan zijn neef Gerrit Tijssen (1616) en in 1622 aan Martinus Gerhardi (zoon van Gerrit Tijs). In 1756 vraagt de collator (Antony Johan Persoon, toen eigenaar van de "Quickborn) het collatierecht voor 2/3 te mogen verkopen. Hij krijgt toestemming, maar dit is tevens het laatste, dat wij van deze vicarie weten.

St.Anthonius Vicarie

Deze vicarie is gesticht door het St.Anthonius Gilde, een Armengilde uit de 14e eeuw, dat nog bestaat.

Collators zijn in 1571 de Broederschap van St.Antonis (dus het St.Anthonie Gilde) en de pastoor van Epe.

Vicaris is in 1571 Gerardus Hoeckell. Deze moest drie maal per week, op maandag, woensdag en zaterdag een mis opdragen op het St.Anthonis altaar.

In 1622 werd de opbrengst bestemd 1/3 deel voor de predikant (f.9.00) en 2/3 voor de schoolmeester. De goederen van deze vicarie werden samen met de Gilde goederen beheerd.

Na een proces in 1659 worden de Gildemeesters

veroordeeld om de predikant i.p.v. f9,-- f.15.- te betalen, ofschoon de Gildemeesters aanvoerden, dat de opbrengst bestemd was voor de armen. De f.18,- voor de schoolmeester bleven bestaan. Later werd dit gegeven aan de koster.

In 1899 zijn, blijkens de notulen van de kerkvoogdij, de goederen gelijkelijk verdeeld tussen de Kerkvoogdij en het St.Anthonie Gilde.

Hiermee is dus deze vicarie geliquideerd. Nog steeds wordt door het St.Anthonie Gilde de f.15,- voor de predikant betaald.

St.Martens Vicarie

Deze vicarie is gesticht door het St.Martens Gilde uit Zuuk.

Collator in 1571 de Broederschap (later Gilde) van St.Marten te Zuuk. Vicaris was toen Andreas Benroet.

In 1622 werd de opbrengst van deze vicarie (evenals die van St.Anthonie) bestemd voor de predikant en de schoolmeester. In 1675 werden de inkomsten, behalve 3/4 mud rogge voor de armen en f.10,- voor de predikant, verdeeld onder de leden van het St.Martens Gilde te Zuuk.

Deze vicarie is ook verdwenen. Daar de goederen van Vicarie en Gilde in één beheer waren en men bij de opheffing van het Gilde + 1875 vermoedelijk geen onderscheid maakte tussen deze 2 goederen, zijn de vicarie goederen, evenals de gilde goederen onder de leden van het Zuuker Gilde verdeeld.

St.Joris Vicarie

Deze wordt ook, ter onderscheiding van de Grote of St.Catharina vicarie, de Kleine Vicarie genoemd. En is nu nog alleen onder deze naam bekend. (Lindeborn II)

Alleen Koker noemt deze vicarie, Wijnaendts niet.

In 1811 stond deze ter collatie van de dames Broekhuijzen te Halle. Nu is deze geheel van de kerk, wordt afzonderlijk geadministreerd. De opbrengst wordt verdeeld, 1/3 voor de pastoriegoederen en 2/3 voor de kerkvoogdij.

Van de 6 vicarieën zijn dus alleen nog de Grote of St.Catharina vicarie en de Kleine of St.Joris vicarie bestaand.

van Lohuizen

Ds. Johannes Coopsen, Predikant te Epe

Gedurende 42 jaren, van 1653-1695 heeft Ds. Johannes Coopsen als Predikant der "gereformeerde" Gemeente te Epe gestaan. Hij werd vermoedelijk te Elburg geboren en zal aan de Universiteit te Harderwijk gestudeerd hebben.

Op 1 juni 1653 werd Johannes Coopsen, "theologisch candidaat tot Elburg" te Epe beroepen; ondertekenaars van de beroepingsbrief waren de Predikanten te Elspeet, Oene, Oosterwolde en Heerde, Rutgerus van Eibergen, Johannes Dapper, Gerlagus Rhijnvisch en Henricus Frederici. Hij nam het beroep aan en deed op 7 aug. 1653 zijn intrede te Epe.

Voor de eerste maal trouwde hij te Deventer op 8 sep.1657 Hesther van Diest, gedoopt Harderwijk 26 dec.1628, overleden Epe, vòdr 12 feb.1669. Zij was een dochter van Prof.Dr.Henrick van Diest, eerst Predikant te Emmerich, van 1627-1639 Hoogleraar theologie en Hebreëws te Harderwijk, terwijl hij dezelfde functie 1639-1669 vervulde aan het Atheneum Illustre te Deventer. Hij was een man met zeer ruime en liberale opvattingen, waardoor hij te Deventer wel in conflict geraakte met de predikanten aldaar. Hij was getrouwd met Geerdruit van Lennep.

Uit het eerste huwelijk van Ds.Johannes Coopsen werden vier kinderen te Epe gedoopt; van hen

werd slechts het oudste, Johanna, volwassen. De 3 andere kinderen, Geertruit, ged. 29 oct. 1660, Christina, ged. 26 oct. 1662 en Johannes Henricus, ged. 27 dec. 1663 zijn vermoedelijk allen jong gestorven.

De bovengenoemde dochter Johanna, ged. Epe 26 jul. 1658, begr. Deventer, Lebuïnuskerk 25 jul. 1713, ondertr. Deventer 16 dec. 1682, trouwde Epe jan. 1683 met Gerrit Jacobson, Wijnkoper te Deventer, Rentm. van het Geerts- en Buskesklooster, Lid van de Gezworen Gemeente van de Overstraat (1685-1703) en van die van de Waterstraat (1703-1724). Hij werd geboren te Deventer 15 mrt. 1658 en aldaar 2 jan. 1725 in de Lebuïnuskerk begraven.

Na het overlijden van zijn eerste echtgenote ging Ds. Johannes Coopsen te Kampen op 12 feb. 1669 opnieuw in ondertrouw met Johanna Rhijnvisch, welk huwelijk op 7 mrt. 1669 te Epe werd voltrokken. Vermoedelijk was zij een dochter of zuster van Ds. Gerlagus Rhijnvisch, Predikant te Oosterwolde; de kerkboeken aldaar geven echter geen uitsluitel.

Uit dit tweede huwelijk zijn 2 kinderen bekend: Johannes, over wie hieronder meer en Aleida, ged. Epe 17 dec. 1671. In verband met een hiaat in het doopboek over 1672-1675 (de franse bezetting) is het mogelijk, dat in die periode nog een kind werd gedoopt.

Ds. Coopsen was blijkbaar niet onbemiddeld, gezien de volgende in het RA./Arnhem voorkomende acte. (Rechterl. Arch. Veluwe, nr. 910, fol. 4); mede in verband met de daarin voorkomende perceelsnamen volgt deze acte in extenso.

"Een acker saylandts groot ongeveer vierdehalf schepel gesays op den Zuijker Enck gelegen, (aanlandingen: R.) Oost St. Catharine Vicarie, Zijdt Gerrit Reijnders erfgenaemen, West de Gemene Wegh; nogh twee ackeren an den anderen, groot omtrent twee schepel op den voornoemden Enck in èèn stuck landts, gn. de Seeven

ackeren, geleegeen Oost en Zuidt Gerrit Derricks, Westw. Reijntien Wichmans, Noort Gerrit Steevens. Nogh twee ackeren Landts in de Groote Kamp op den selven Enck. Nogh een halve morgen hoiijlandts daer van de andere Halfte Hendrick Martensen toebehoort en Oost Hermen Jacobs, elc toebehoorende Jan Derricksen Muller en Gerritien Gerrits.

Anno 1675 den 23 Decemb. sijn diese perceelen verpantschapt an D. Johannes Coopsen, Pastor in Epe voor een summa van 450 guldens, waarvan drie hondert guldens den gemelten Predikant en hondert vijftich guldens sijn toebehoorende de Pastorie tot Epe. Gerigistreert den 4 Sep. Aⁿo 1677.

(Met andere hand staat bijgeschreven, R.: Dese Pantschap is geroyeert omdat de Landerijen niet kosten geleverd worden. Johannes Coops en sijn huijsvrouw voorschreven) ".

$$\begin{aligned} \text{'een schepel gesajis'} &= \text{ca. } 100 \text{ rijnl. roe}^2 = \\ &\text{ca. } 0.142 \text{ ha.} \\ \text{een rijnl. morgen} &= 600 \text{ rijnl. roe} = \\ &\text{ca. } 0.852 \text{ ha.} \end{aligned}$$

Deze 'pantschap' vond dus blijkbaar niet plaats. 'Pantschap', werd toentertijd gebruikt voor zekerheid van ter leen ontvangen gelden op zowel roerend als onroerend goed. Volgens de tegenwoordige wetgeving heeft pand uitsluitend betrekking op roerende, hypotheek op onroerende zaken.

Omstreeks 1693 richtten Ds. Gerrit Opgelder van Oene en Ds. Absalom Malecotius van Heerde een verzoek tot de Classis, houdende aanstelling van een tweede predikant te Epe, een en ander in verband met de 'gevorderde ouderdom' van Ds. Coopsen: hij is dan 70 jaar. De beide predikanten schreven, dat hij reeds 3 jaar niet in staat was geweest catechisatie te geven en huisbezoek bij de lidmaten af te leggen. Hoewel de classis aanvankelijk afwijzend tegenover dit verzoek stond, willigde zij

het in 1695 toch in, zodat in feite Ds. Johannes Coopsen in 1695 emeritus werd.

Zijn zoon, Johannes Coopsen Jr., welke reeds bij hem was komen inwonen werd zijn opvolger. Deze werd te Epe gedoopt 7 mrt. 1670, en 29 jan. 1695 te Epe beroepen. Zijn intrede deed hij echter eerst op 24 nov. van dat jaar, ten gevolge --gelijk hij zelf in kerkboek nr. 3 schreef-- 'van een zware ziekte'. Zijn bevestiging vond plaats door Ds. Gerrit Opgelder van Oene.

Ds. Coopsen Sr. kwam in 1702 te overlijden. In dat jaar aanvaardde de zoon een beroep naar Nijkerk, waar hij stond van 1702-1715. Zijn opvolger was Ds. Cornelius van Kalkenstein, die op 9 mrt. 1703 te Epe werd beroepen en in 1704 aldaar werd bevestigd.

Bronnen:

Bijdragen en Mededelingen betr. de Geschiedenis der Nederlanden, Dl. 83, pp. 53 vlgd.: Ir. H. K. Roessingh, Gelderse Landmaten in de 17e en 18e eeuw. Als overdruk in de handel.

Kerkboeken Epe, Kampen, Deventer.

Maandblad 'De Nederlansche Leeuw', 1928, kol. 38, 39, (Jacobson).

'Der Märcker', Jrg. 19, Heft 4, 1970. (von/van Diest).

Mr. L. J. Rietema

HERDRUKKEN van HISTORISCHE KAARTEN van GELDERLAND.

Topographische kaart van de Provincie Gelderland op schaal 1:50.000 in 1843 vervaardigd door W. KUYK Jzn. thans als herdruk verschenen bij de Uitgeversmaatschappij Canaletto in Alphen aan de Rijn.

De kaart bestaat uit 15 deelbladen, die desgewenst tot een grote wandkaart kunnen worden samengevoegd.

Drs. A. H. Sijmons, conservator der Universiteitsbibliotheek in Amsterdam, voorziet de herdruk van een inleiding, waarin de historische en kartografische aspecten van de kaart worden belicht, mede in vergelijking met vroegere en latere kaartwerken van Gelderland. Het ingebonden kaartboek kost f25,- en in kunstleder gebonden f38,50.

(Uit Veluws Nieuws, 2-4-'71)

KUYPER, J. Gemeente-atlas van Gelderland (dl. 2 van de Gemeente-atlas van Nederland) in 1871 verschenen, thans als fotomechanische herdruk verschenen bij de Europese bibliotheek uitgeverij te Zaltbommel. Prijs f47,-.

Bevat 156 plattegronden (naar officiële bronnen getekende kaarten) van de toenmalige gemeenten, zelfstandige steden, dorpen, waterschappen e.d. Op de kaarten vindt men onder meer aangegeven: de kerken, kastelen, molens, tollens, waterlopen, wegen, dijken, bebouwing, perceelsindeling, talrijke perceelsnamen, enz. Bovendien is een provinciekaart opgenomen.

(Uit aankondiging van de Europese Uitgeverij te Zaltbommel en Verschijningsbericht in Gelders oudheidkundig Contact-bericht, nr. 50, Sept. 1971.)

I N H O U D

	blz.
"Bibliografie van Epe en omgeving"	
aangekondigd door G.S.van Lohuizen - -	2
"Bibliografie van Epe en omgeving"	
besproken door Drs.Bert Paasman - - -	3
Verantwoording uit het Voorwoord der	
"Bibliografie van Epe en omgeving"	
door P.Elizabeth Berkhout - - - - -	9
"Epe in oude ansichten",	
samengesteld door Drs.G.P.ter Braak,	
besproken door G.S.van Lohuizen - - -	11
"Vaassen in oude ansichten",	
samengesteld door G.J.Palm,	
besproken door W.Terwel - - - - -	13
De Vicarieën der Hervormde Gemeente Epe	
door G.S.van Lohuizen - - - - -	14
Ds.Johannes Coopsen, Predikant te Epe	
door Mr.L.J.Rietema - - - - -	19
Herdrukken van Historische kaarten	
Topographische kaart van de Provincie	
Gelderland 1843, vervaardigd door	
W.Kuyk Jzn. - - - - -	23
Kuyper, J. Gemeente-atlas van	
Gelderland 1871 - - - - -	23

- - - - -

Voor kopij-bijdragen (wenken) - - - - -	1
---	---